

Frågor om en länsrätts och en rättspsykiatrisk kliniks agerande i samband med att länsrätten höll muntlig förhandling på sjukvårdsinrättningen i ett mål enligt lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård. En journalist som önskade närvara vid förhandlingen har bl.a. utsatts för identitetskontroll och fått passera en s.k. larmbåge

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot Länsrätten i Kronobergs län, numera Förvaltningsrätten i Växjö (nedan länsrätten), och Rättspsykiatriska regionkliniken i Växjö, Landstinget Kronoberg. Han anförde bl.a. följande.

Med anledning av att en patient som gavs rättspsykiatrisk vård vid kliniken hade begärt upphörande av vården höll länsrätten, den 1 april 2008 kl. 13.00, en muntlig förhandling på sjukvårdsinrättningen. Det fanns ett stort medialt och allmänt intresse för förhandlingen. Han skulle bevaka förhandlingen i egenskap av journalist på tidningen Kvällsposten. Förhandlingen var förlagd till den särskilda domstolslokal som finns inredd i en av klinikkens byggnader. När han vid tidigare tillfällen bevistat förhandlingar i psykiatrimål har allmänheten släppts in i ett väntrumslignande utrymme intill denna lokal. I det nu aktuella fallet ombads han och den medföljande fotografen att gå till en byggnad 50 meter bort för att göra en "inloggning". Vid "inloggningen" fick de lägga sina presskort i en scanner, varefter de släpptes in i en sluss. I slussen satt en person bakom en mörk ruta och talade till dem via högtalare. De fick lägga sina ID-kort i en box, som mannen bakom rutan drog till sig. Mannen uppgav att han skulle ringa till tidningen för att undersöka om de var "medarbetare" och om de hade något uppdrag inom sjukhusområdet. Efter det att tidningens redaktionschef hade bekräftat vilka de var återlämnades ID-korten och de erhöll besöksbrickor. När de kom tillbaka till domstolslokalen fick de passera en larmbåge. De informerades vidare om att säkerhetsansvarig vid kliniken hade beslutat att kameror inte fick tas med in på grund av "patientsekretessen". – I väntrummet fanns inte någon uppslagslista avseende eftermiddagens mål anslagen. – När förhandlingen ropades på satte han sig på åhörarplats. Rättens ordförande redogjorde för vilka personer som skulle tillåtas närvara och beslutade därefter omedelbart om stängda dörrar. När han återkom till väntrummet hade en uppslagslista avseende eftermiddagens mål satts upp. – Förhandlingen gjordes inte

offentlig när rätten tillkännagav beslut om att dom i målet skulle avkunnas senare under dagen.

Utredning m.m.

Inledningsvis förekom kontakter per telefon mellan föredraganden hos JO och Domstolsverket. Vissa handlingar i verkets ärende dnr 391-2008 inhämtades. Vidare tog JO del av Socialstyrelsens beslut den 19 maj 2008 i ärende dnr 40-5084/08.

JO anmodade därefter Länsrätten i Kronobergs län och Landstingsstyrelsen, Landstinget Kronoberg, att inkomma med utredning och yttrande över vad AA hade framfört i sin anmälan till JO.

I yttrande anförde lagmannen BB följande.

Bakgrund

Länsrätten började handlägga psykiatrimål den 1 januari 1992. I förarbetena till lagstiftningen (prop. 1990/91:58 bilaga 1 s. 278–279) anförs att det är viktigt av hänsyn till patienten att muntlig förhandling regelmässigt hålls på den sjukvårdsinrättning där patienten vårdas, om inte särskilda skäl talar för något annat. Vidare förutsattes att sjukvårdshuvudmannen kan tillhandahålla lokaler och att förhållandena där är sådana att principen om offentlighet kan upprätthållas. Särskilda skäl att hålla förhandling i t.ex. rättens egna lokaler kan antas föreligga när patienten begär det och hans psykiska tillstånd medger att förhandlingen hålls där.

Under hösten 1991 hade länsrätten överläggningar med sjukvårdshuvudmannen bl.a. rörande lokalfrågan i Växjö och tillgängligheten för allmänheten. De frågorna löstes i samförstånd på ett mycket bra sätt. Lokalen finns i nuvarande Rättspsykiatriska regionkliniken lokaler i anslutning till klinikens entréhall. Ytterdörren är låst även vid förhandlingar. Ovanför dörren anges att det är ingång till länsrättens förhandlingssal. Enligt den ursprungliga överenskommelsen ska den som ringer på den låsta entrédörren släppas in om han eller hon uppger att de vill närvara vid länsrättens förhandling. Kliniken har personal på plats i entréhallen. Utanför sammanträdesrummet är uppopslistan anslagen. Det bör tilläggas att det är mycket väl sörjt för patienternas och rättens säkerhet. Under årens lopp är det egentligen enbart den nu anmärkande journalisten som varit närvarande som åhörare. I sammanträdesrummet finns plats för 4–5 åhörare. Förhandlingarna äger regelmässigt rum inom stängda dörrar. Det har – utom vid det av journalisten själv anmärkta tidigare tillfället – fungerat såsom journalisten också framfört som var avsett när åhörare anmäler sig för att vara med vid en förhandling. För några år sedan sattes av kliniken efter entrédörren upp en larmbåge, som alla – även personal vid kliniken och besökare till länsrättens förhandlingar – måste passera för att släppas in i lokalerna. Länsrätten har accepterat att denna säkerhetshöjandeåtgärd används även vid tider för länsrättens förhandlingar, eftersom enligt uppgift från kliniken all inpassering till kliniken sker genom entrédörren. Det bör tilläggas att förhandlingar i psykiatrimål rörande andra patienter än de som vårdas på Rättspsykiatriska regionkliniken även hålls i den aktuella lokalen. Länsrätten har ca 500 förhandlingar om året i lokalen.

Den aktuella anmälan

Den anmälade journalisten kontaktade undertecknad lagman någon dag föreförhandlingsdagen den 1 april 2008 och uppgav att det var ett mycket stort massmedialt intresse för den aktuella förhandlingen. Jag upplyste länsrättsassessorn CC, som skulle vara ordförande vid förhandlingen, om samtalet och hon i sin tur

förde uppgifterna vidare till verksamhetschefen vid kliniken, DD, för att det skulle finnas möjlighet för kliniken att förbereda sig om många åhörare skulle infinna sig.

Länsrättens förhandlingar den 1 april inleddes med andra mål kl. 09.00–12.00, medan eftermiddagens förhandlingar inleddes med det nu aktuella målet kl. 13.00. Rätten hade olika ordförande på förmiddagen och eftermiddagen och därför fanns två uppropslistor uppsatta, eftermiddagens lista satt bakom den första. Landstingets personal hade under lunchuppehållet inte som brukligt avlägsnat den främre listan från tavlan. Därav gavs intrycket att eftermiddagens lista inte fanns anslagen. Några minuter över 13.00 togs enligt CC förmiddagens lista bort.

CC hade på förmiddagen samma dag som förhandlingen hölls blivit uppringd av den aktuella patientens offentliga biträde, som uppgav att patienten absolut ville ha förhandling inom stängda dörrar. Med den vetskapen förordnade CC om stängda dörrar i nära anslutning till att förhandlingen påbörjats.

Länsrätten har i genomsnitt tio förhandlingar varje tisdag i lokalen vid Rättspsykiatriska regionkliniken. För att förhandlingstiderna ska hållas och därmed patienternas tid för förhandling i möjligaste mån ska kunna respekteras har länsrätten i alla år valt att hålla överläggning i målen efter att allaförhandlingar avslutats. Domarna har därefter formellt avkunnats och domsbevis överlämnats till chefsöverläkaren. Domarna har expedierats den påföljande tisdagen. Det är riktigt som journalisten påpekar att förhandlingen inte gjordes offentlig, när beslut om att senare under dagen avkunna dom meddelades. Enligt 16 § andra meningen förvaltningsprocesslagen får rätten förordna om att en förhandling ska hållas inom stängda dörrar, om det kan antas att det vid förhandlingen kommer att förebringas uppgift, för vilken hos domstolen gäller sekretess som avses i sekretesslagen. Så var fallet i det aktuella målet och förhandlingen i sin helhet ägde således rum inom stängda dörrar. Efter att överläggningarna till dom var avslutade fanns enligt CC inte någon i entrérummet som väntade på att få domarna avkunnade.

De uppgifter som journalisten lämnat om tvång att legitimera sig och att uppge syftet med att vilja komma in i entrérummet till förhandlingslokalensamt förbudet att föra in en kamera i entrérummet är förvånande och helt i strid med de överenskommelser om tillgänglighet och offentlighet vid länsrättens förhandlingar som överenskommit med kliniken. Länsrätten har inte informerats om dessa nya rutiner och länsrätten tar helt avstånd från dessa. Journalistens beskrivning ger närmast vid handen att personalen inte gjorde någon skillnad på en besökare till sjukhuset och en åhörare till länsrättens förhandlingar.

Jag fick information om vad som inträffat några dagar senare genom länsrättens personal och även av journalisten. Jag sökte genast kontakt med verksamhetschefen och nådde henne över telefon den 7 april. Jag framförde till henne de överenskommelser om tillgänglighet och offentlighet som finns sedan tidigare och som i princip medför att entrédörren under länsrättens förhandlingar är en allmän plats dit allmänheten har rätt till tillträde för att anonymt närvara vid en förhandling, även om vederbörande av rätten skulle få beskedet om att förhandlingen äger rum inom stängda dörrar. Jag upplyste om att förhandlingssalen under sammanträdena är att anse som en domstolslokal. Jag påpekade att länsrätten trots allt givit efter för larmbågen, men att det inte var tillåtet vid förhandlingar att hindra att en kamera fördes in i entrérummet. Jag sade vidare att det inte finns en oinskränkt rätt att uppehålla sig i entrén under förhandlingsdagen eller att stanna kvar i entrésalen efter beslut om stängda dörrar. Jag möttes inte av någon som helst förståelse.

Verksamhetschefen sade sig utgå från säkerheten för patienterna och eftersom entrérummet används av alla som ska till och från kliniken gäller sjukhusets interna regler även som jag förstod henne för dem som skulle besöka länsrättens förhandlingar. Jag påpekade utan framgång att det var ett ensidigt beslut och att länsrätten och kliniken i samförstånd löst sådana frågor tidigare. Efter att ytterligare några gånger förgäves ha försökt nå fram med mitt budskap gav jag upp. Senare samma dag, den 7 april, tog jag därför kontakt med landstingsdirektören och redogjorde för vad som inträffat och framförde hur jag anser att rutinerna bör ändras,

dvs. återgå till vad som är överenskommet så att principen om offentlighet kan upprätthållas. Han utsade sig ha förståelse för de krav som jag reste för att den nämnda principen skulle gälla. Han lovade att tala med verksamhetschefen och att återkomma till mig. Jag påpekade att det var brådskande att komma till rätta med den ordning som numera uppenbarligen gällde. Jag har emellertid inte fått någon återkoppling från landstingsdirektörens sida, trots att jag upprepade gånger sökt honom och även talat med hans sekreterare senast den 26 maj och upplyst att jag är anträffbar på lämnade telefon- och mobilnummer alla dygnets timmar för att få frågorna lösta. Jag närde en förhoppning om att ordningen ändå kunde ha återgått till den tidigare, utan att länsrätten underrättats. I det syftet och i brist på kontakter med landstinget besökte jag kliniken i samband med att länsrättens förhandlingar tisdagen den 17 juni skulle börja kl. 09.00. Vid samtal med den personal från landstinget som tjänstgjorde i entrésalen fick jag klart för mig att det inte lämnats några andra uppgifter till den personalen än de regler som tillämpades den 1 april.

Jag är närmast bestört över den som jag ser det nonchalans som länsrätten bemötts med av företrädarna för landstinget när de allvarliga problem med tillgänglighet och offentlighet, som tillskapats av klinikledningen, förts upp för diskussion och lösning. Länsrätten har inte heller något annat val än att ha förhandlingarna i förhandlingssalen på Rättspsykiatriska regionkliniken. Det finns inte någon annan sal tillgänglig inom sjukhusområdet som uppfyller kraven på säkerhet. Det är inte heller med tanke på patienternas bästa och säkerhetsfrågor i samband med transporter m.m. realistiskt att förlägga förhandlingarna till länsrättens och tingsrättens gemensamma förhandlingssalar.

Sammanfattningsvis anser länsrätten att det inte framkommit några brister i länsrättens handhavande med det aktuella målet. Däremot tar länsrätten avstånd från den ordning som kliniken – utan att underrätta länsrätten och med frångående av vad som tidigare överenskommit – infört, nämligen att för åhörare till länsrättens förhandlingar kräva legitimation och i journalistens fall att kunna styrka syftet med besöket för att överhuvudtaget bli insläppt till entrésalen. Samma uppfattning har länsrätten i fråga om kameraförbudet. Länsrätten, som har ansvar för att offentligheten och ordningen i samband med förhandlingar kan upprätthållas även i lokaler utanför domstolen, känner en vanmakt och frustration över det bemötande och den enligt länsrättens uppfattning nonchalans från landstingets sida som visats när det gäller att diskutera de uppkomna allvarliga problemen och försöka nå en snabb, men acceptabel lösning. Som det nu är hindras länsrätten att ta det reella ansvar som länsrätten har.

Jag vill tillägga att jag såsom framgår av bifogad skrivelse (*bilagan här utelämnad; JO:s anm.*) inbjudit företrädare för landstingsstyrelsen till överläggningar.

Landstingsstyrelsen överlämnade som sitt remissvar ett yttrande undertecknat av landstingsdirektören EE och driftenhetschefen DD. I yttrandet anfördes följande.

Rättspsykiatriska regionkliniken bedriver en högspecialiserad vård. Här vårdas i huvudsak patienter (både kvinnor och män) enligt lagen om rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning (LRV med SUP), lagen om rättspsykiatrisk vård (LRV) och lagen om psykiatrisk tvångsvård (LPT). Kliniken tar också emot patienter som är häktade eller dömda till fängelse och i behov av psykiatrisk vård.

Vårdens utformning grundar sig på nationella riktlinjer och lagar som Socialstyrelsens föreskrifter om God vård, hälso- och sjukvårdslagen, sekretesslagen och arbetsmiljölagen. Med utgångspunkt från dessa finns inom Landstinget Kronoberg lokalt utarbetade rutiner och riktlinjer, inom t ex områdena kvalitet och patientsäkerhet, systematiskt arbetsmiljöarbete, systematiskt brandskyddsarbete och tystnadsplikt och sekretess.

Rättspsykiatriska regionkliniken har därtill ett antal egna rutiner och riktlinjer som grundar sig på de specifika krav som ställs på verksamheten för att leva upp till kriminalvårdens säkerhetskrav. Rättspsykiatriska regionkliniken har anmält till

Socialstyrelsen att inneha säkerhetsklass 1 med en utvecklad samverkan med bland annat kriminalvårdsanstalterna Hall och Kumla. Rutinerna har också som syfte att skapa en säker och trygg vårdmiljö för både patienter och medarbetare.

I samband med att ny vårdbyggnad och ny säkerhetsreception togs i bruk i januari 2007 ändrades rutinen för in- och utpasseringskontroll vid kliniken (bilaga) [bilagan här utelämnad; JO:s anm.]. Besökare måste verifiera sin identitet och syfte med besöket i den nya säkerhetsreceptionen.

Länsrättens lokaler är placerade mitt i en av klinikkens vårdbyggnader. I korridoren passerar ständigt medarbetare och patienter som är på väg till eller från olika aktiviteter och behandlingar.

Vid den aktuella händelsen följdes i stort gällande rutiner. Med anledning av en ökad hotbild i det aktuella fallet hade säkerheten förstärkts.

Detta påverkade dock inte in- eller utpasseringskontrollen av besökare, utan där följdes gällande rutiner. Besökarna ombads visa identitetshandlingar. Eftersom det aktuella besöket inte var föranmälda (enligt klinikkens rutiner) genomfördes motringning för att kontrollera att det fanns ett uppdrag att vistas i lokalerna. Dock kontrollerades inte vilket journalistiskt uppdrag det gällde, bara att det fanns ett sådant.

Efter genomförd ID-kontroll fick besökarna passera larmbåge, också det enligt gällande rutin. Med anledning av att länsrättens lokaler är placerade mitt i en av sjukhusområdets vårdbyggnader är det med hänvisning till sekretesslagen inte tillåtet att fritt fotografera utan tillstånd, varför besökarna ombads lämna ifrån sig medhavd kamera.

Vi beklagar att besökarna uppfattat våra in- och utpasseringsrutiner som kränkande. I allmänhet har besökare mycket stor förståelse till att våra rutiner bidrar till att skapa en trygg och säker vårdmiljö för våra patienter.

AA bereddes tillfälle att yttra sig över remissvaren. I ett yttrande över länsrättens remissvar anförde han bl.a. följande. Innan den aktuella förhandlingen började lyfte han på den uppropslista som avsåg förmiddagens förhandlingar för att kontrollera om det satt en lista avseende eftermiddagens förhandlingar bakom denna, vilket det inte gjorde.

JO inhämtade därefter bl.a. Domstolsverkets skrivelse ”Säkerhetsrutiner vid muntliga förhandlingar på sjukvårdsinrättningar”, daterad den 26 februari 2009 (verkets ärende dnr 391-2008). I skrivelsen anges bl.a. följande.

Vid muntlig förhandling på sjukvårdsinrättning gäller samma regler om offentlighet som när förhandlingar hålls i domstolar, en princip som är grundlagsskyddad. Åhörare har alltså rätt att, utan att behöva uppge sin identitet, besöka en muntlig förhandling på en sjukvårdsinrättning fram till dess att rätten beslutar om stängda dörrar. Även om det är ovanligt med åhörare vid förhandlingar på sjukvårdsinrättningar är detta en aspekt som måste beaktas när beslut fattas om förhandlingslokalens placering.

Landstinget inkom med en skrivelse och fogade därtill minnesanteckningar från ett möte den 2 mars 2010 mellan företrädare för landstinget och Förvaltningsrätten i Växjö. I anteckningarna har bl.a. följande noterats.

[– –] Alla parter är emellertid överens om att offentlighetsprincipen skall tillämpas under och i domstolens förhandlingar på kliniken.

Lagmannen FF har med sig ritningar som landstinget sedan tidigare tillställt domstolen över nya byggnationen på kliniken där GG (*säkerhetsutvecklare vid Rättspsykiatriska regionkliniken i Växjö; JO:s anm.*) visar och förklarar hur den nya

byggnationen kommer att se ut. Byggnationen skall förhoppningsvis vara klar vid årsskiftet 2011–2012. Den nya byggnationen gör det lättare för allmänheten att få tillträde till lokalen där förhandlingar sker.

I ett beslut den 30 april 2010 anförde *JO André* följande.

Rättsliga utgångspunkter

I 2 kap. 11 § andra stycket regeringsformen fastslås den grundläggande principen att förhandling vid domstol ska vara offentlig. Principen om förhandlingsoffentlighet upprepas i 5 kap. 1 § rättegångsbalken som bestämmelsen i 16 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) hänvisar till. Denna offentlighetsprincip innebär att allmänheten ska ha fritt tillträde till varje domstolsförhandling, dvs. en rätt för alla att närvara vid domstolsförhandlingar utan att behöva vare sig utsättas för identitetskontroll, uppge sitt namn eller förklara varför han eller hon önskar närvara vid förhandlingen (se bl.a. Fitger, Rättegångsbalken, s. 5:5 och JO:s ämbetsberättelse 1976/77 s. 26).

Principen är dock inte oinskränkt, utan undantag härifrån kan göras genom lag eller i vissa fall efter bemyndigande i lag (2 kap. 12 § regeringsformen). Rätten får t.ex. under vissa förhållanden besluta att en förhandling ska hållas inom stängda dörrar och därmed att personer stängs ute från hela eller delar av förhandlingen. Av 16 § förvaltningsprocesslagen framgår att rätten får förordna att en förhandling ska hållas inom stängda dörrar, om det kan antas att det vid förhandlingen kommer att läggas fram uppgift, för vilken hos domstolen gäller sekretess som avses i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400). Avkunnande av dom eller beslut ska som huvudregel ske offentligt. I vissa fall, som här inte är aktuella, ska dock avkunnandet ske inom stängda dörrar (5 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken och 16 § förvaltningsprocesslagen).

Grundprincipen att domstolsförhandlingar ska vara offentliga återfinns även i artikel 6 i Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Enligt artikeln har var och en, när det gäller prövning av personens civila rättigheter och skyldigheter eller en anklagelse mot denne för brott, rätt till en rättvis och offentlig förhandling. Vidare anges att dom i målet ska avkunnas offentligt. Pressen och allmänheten får dock, enligt samma artikel, under vissa angivna förhållanden utestängas från förhandlingen eller en del därav.

Av 2 kap. 6 § regeringsformen framgår att varje medborgare gentemot det allmänna är tillförsäkrad skydd mot bl.a. påtvingat kroppsligt ingrepp, kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång. Med kroppsvisitation avses, enligt 28 kap. 11 § tredje stycket rättegångsbalken, en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt av väskor, paket och andra föremål som någon har med sig. Även detta skydd får begränsas genom lag eller i vissa fall efter bemyndigande i lag (2 kap. 12 § regeringsformen).

I lagen (1981:1064) om säkerhetskontroll i domstol finns bestämmelser om allmän respektive särskild säkerhetskontroll. Allmän säkerhetskontroll får genomföras, om det finns anledning att befara att det i en domstols lokaler kan komma att förövas brott som innebär en allvarlig fara för någons liv, hälsa eller frihet eller för omfattande förstörelse av egendom. Särskild säkerhetskontroll får genomföras, om det till följd av särskilda omständigheter finns risk för att det i samband med en domstolsförhandling kan komma att förövas sådant brott (1 §). Vid säkerhetskontroll eftersöks vapen och andra föremål som är ägnade att komma till användning vid den typ av brottslighet som kan motivera att säkerhetskontroll beslutas. För detta ändamål får kroppsvisitation utföras. Väskor och andra föremål som medförs till eller påträffas i domstolens lokaler får undersökas. Vid allmän säkerhetskontroll ska kroppsvisitation och undersökning av väskor och andra föremål som huvudregel ske genom användande av metalldetektor eller liknande anordning (5 § första och andra styckena). Den tekniska utrustning som åsyftas är s.k. larm- eller säkerhetsbågar, handmetalldetektorer och röntgenutrustning för undersökning av föremål (se prop. 2000/01:32 s. 45). Identitetskontroll får inte förekomma som en allmän kontroll, men däremot i de fall då man måste fastställa om en person, som uppger sig inte omfattas av säkerhetskontroll, ska undantas från kontrollen (5 § fjärde stycket). Den som inte underkastar sig en föreskriven säkerhetskontroll ska vägras tillträde. Den som inte tillåter undersökning av väska eller annat föremål ska, om det anses lämpligt, ges tillfälle att lämna föremålet till förvaring. Lämnas föremålet till förvaring, får tillträde inte vägras (6 §).

Enligt 5 kap. 9 § rättegångsbalken, som 16 § förvaltningsprocesslagen hänvisar till, ankommer det på rättens ordförande att upprätthålla ordningen vid rättens sammanträden och att meddela de ordningsregler som behövs. Av bestämmelsen framgår vidare bl.a. att det i princip råder fotograferingsförbud i rättssalen. I förarbetena sägs att förbudet endast torde avse fotografering under själva förhandlingen (prop. 1979/80:87 s. 12).

I mål enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård, LPT, och lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård, LRV, ska muntlig förhandling hållas på sjukvårdsinrättningen, om inte särskilda skäl talar för något annat (37 § LPT och 21 b § LRV).

Av 25 § förordningen (1996:382) med förvaltningsrättsinstruktion framgår bl.a. följande. För varje dag då det hålls sammanträde för muntlig förhandling ska förvaltningsrätten upprätta en förteckning över de mål som har utsatts till förhandling (uppropsslista). Under sammanträdesdagen ska uppropsslistan vara anslagen på lämplig plats i anslutning till den lokal där förhandlingen äger rum.

Bedömning

Länsrättens och klinikens agerande i samband med den aktuella förhandlingen

Åtgärder vidtagna vid inpassering

Förhandling vid domstol är offentlig intill dess rätten har beslutat att förhandlingen ska hållas inom stängda dörrar. Muntlig förhandling i mål enligt LPT och LRV ska som huvudregel hållas på sjukvårdsinrättningen. Vid förhandling på sjukvårdsinrättning gäller samma regler om offentlighet som när förhandling hålls i domstolens egna lokaler.

Enligt förarbetena till LPT och LRV "förutsätts att sjukvårdshuvudmannen kan tillhandahålla lokaler och att förhållandena där är sådana att principen om offentlighet kan upprätthållas" (se prop. 1990/91:58 s. 279).

Som redogjorts för ovan innebär principen om förhandlingsoffentlighet en rätt för alla att närvara vid domstolsförhandlingar utan att behöva vare sig utsättas för identitetskontroll, uppge sitt namn eller förklara varför han eller hon önskar närvara vid förhandlingen. För det fall rätten har beslutat om säkerhetskontroll kan dock identitetskontroll genomföras under vissa förhållanden. Om det finns ett sådant beslut kan även kroppsvisitation och undersökning av väskor utföras med hjälp av s.k. larmbåge.

Av utredningen framgår att kliniken genomförde identitetskontroller avseende AA och den medföljande fotografen innan de fick tillträde till lokalen där förhandlingen skulle hållas. Vidare undersökte kliniken om de hade något "uppdrag att vistas i lokalerna" och de var tvungna att passera genom en larmbåge. Kliniken tillät inte heller AA och fotografen att ta med sig kameror in till väntrummet utanför förhandlingslokalen. Det kan konstateras att länsrätten i förevarande fall inte hade beslutat om säkerhetskontroll.

I sitt remissvar har landstinget uppgett att rutinen för in- och utpasseringskontroll vid kliniken ändrades i samband med att en ny vårdbyggnad och säkerhetsreception togs i bruk i januari 2007 och att gällande rutin för inpasseringskontroll av besökare till kliniken följdes i ifrågavarande fall. Vidare har landstinget anfört att besökarna ombads att lämna ifrån sig medhavd kamera då det "med hänvisning till sekretesslagen" inte är tillåtet att utan tillstånd fritt fotografera i byggnaden.

Länsrätten har i sitt remissvar anfört bl.a. följande. Vid domstolens överläggningar med sjukvårdshuvudmannen under 1990-talet träffades en överenskommelse om att den som ringde på den låsta entrédörren och uppgav att han eller hon vill närvara vid en länsrättsförhandling skulle släppas in. För några år sedan informerade kliniken länsrätten om att det innanför entrédörren hade satts upp en larmbåge som alla, även de som vill närvara vid en länsrättsförhandling, måste passera för att släppas in i lokalerna. Länsrätten har accepterat denna "säkerheshöjande åtgärd", men den tar "avstånd från den ordning som kliniken – utan att underrätta länsrätten och med frångående av vad som tidigare överenskommit – infört, nämligen att för

åhörare till länsrättens förhandlingar kräva legitimation och i journalistens fall att kunna styrka syftet med besöket för att överhuvudtaget bli insläppt i entrésalen. Samma uppfattning har länsrätten i fråga om kameraförbudet.”

Jag finner det anmärkningsvärt att kliniken inte samrådde med länsrätten innan man ändrade rutinen för inpasseringskontroll vad gäller åhörare till förhandlingar. Detta särskilt eftersom domstolen måste anses ha det yttersta ansvaret för att allmänhetens rätt att bevista offentlig förhandling tillgodoses.

Att utsätta den som vill närvara vid en domstolsförhandling för identitetskontroll och att efterfråga vad som är syftet med besöket står i strid med förhandlingsoffentligheten.

Vidare finns det inte, om det inte fattats beslut om säkerhetskontroll, någon laglig grund för att kräva att den som vill närvara vid en domstolsförhandling ska passera en larmbåge för att få tillträde till förhandlingssalen. Att en förhandling hålls på en sjukvårdsinrättning förändrar inte den bedömningen. I sammanhanget kan dock nämnas att Utredningen om säkerhet i domstol i betänkandet Ökad säkerhet i domstol (SOU 2009:78) har funnit att det föreligger behov av att utöka möjligheterna till säkerhetskontroll i domstolarna och har lämnat förslag till lagändringar. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Det finns inte heller stöd i lag för att förbjuda den som vill närvara vid en domstolsförhandling att medföra kamera in till den lokal där förhandlingen ska hållas. En annan sak är att det som huvudregel råder förbud mot fotografering i rättssalen under en pågående förhandling (5 kap. 9 § rättegångsbalken och 16 § förvaltningsprocesslagen). Det ankommer på rättens ordförande att tillse att denna ordning upprätthålls.

Det kan således konstateras att kliniken, i samband med att AA och den medföljande fotografen kom till sjukvårdsinrättningen för att närvara vid länsrättens muntliga förhandling, vidtagit en rad åtgärder som det saknats lagstöd för. Då klinikens agerande har rört den grundlagsskyddade principen om offentlighet vid domstolsförhandlingar ser jag allvarligt på händelsen.

Vad gäller länsrätten vill jag i denna del anföra följande. Av utredningen framgår att länsrätten inte före den aktuella förhandlingen kände till att kliniken utsatte den som ville närvara vid en domstolsförhandling för identitetskontroll eller att kliniken undersökte vad som var personens syfte med besöket. Länsrätten hade inte heller vetskap om att kliniken infört ett kameraförbud. När detta kom till länsrättens kännedom tog lagmannen vid länsrätten omedelbart kontakt med driftenhetschefen på kliniken och landstingsdirektören för att diskutera och försöka lösa den uppkomna situationen. Lagmannen bjöd även in företrädare för landstingsstyrelsen till överläggningar med länsrätten. Mot den bakgrunden anser jag inte att det finns grund för att kritisera länsrätten för att kliniken utsatte AA och den medföljande fotografen för identitetskontroll, för att syftet med deras besök undersöktes eller för att det uppställdes ett kameraförbud. Länsrätten har däremot haft kännedom om att

den som ville närvara vid en domstolsförhandling på sjukvårdsinrättningen måste passera genom en larmbåge för att få tillträde till förhandlingssalen.

Som jag konstaterat ovan finns inte någon laglig grund för att uppställa ett sådant villkor, om det inte beslutats om säkerhetskontroll. Länsrätten borde därför inte ha accepterat denna ordning.

Det har framkommit att landstinget har för avsikt att utföra viss byggnation som enligt planeringen ska vara klar vid årsskiftet 2011/2012. Landstinget har i anteckningarna från mötet den 2 mars 2010, med företrädare för Förvaltningsrätten i Växjö, noterat att den nya byggnationen gör det lättare för allmänheten att få tillträde till den lokal där domstolsförhandlingar hålls. Jag utgår från att landstinget vid byggnationen kommer att beakta de uttalanden som har gjorts i detta beslut vad gäller principen om förhandlingsoffentlighet och anser mig därför kunna lämna saken.

Beslut om stängda dörrar

AA har även klagat på att rättens ordförande fattade beslut om stängda dörrar omedelbart efter att ha redogjort för vilka personer som skulle tillåtas närvara vid förhandlingen. Han har vidare framfört synpunkter på att förhandlingen inte gjordes offentlig när rätten tillkännagav beslut om att dom i målet skulle avkunnas senare under dagen.

Länsrätten har i remissvaret uppgett att patienten genom sitt offentliga biträde före förhandlingen hade begärt att den skulle hållas inom stängda dörrar. Med den vetskapen, och då det kunde antas att det vid förhandlingen skulle komma att förebringas sekretessbelagda uppgifter, förordnade rätten om stängda dörrar ”i nära anslutning till att förhandlingen påbörjats”. Länsrätten har vidgått att förhandlingen inte gjordes offentlig vid tillkännagivandet av beslut om att dom skulle avkunnas senare under dagen.

Rätten ska ex officio pröva frågan om dörrarna ska vara stängda. Möjligheten att hålla en förhandling inom stängda dörrar är större i allmän förvaltningsdomstol än i allmän domstol. Som redovisats ovan kan allmän förvaltningsdomstol enligt 16 § förvaltningsprocesslagen förordna om stängda dörrar om det kan antas att det vid förhandlingen kan komma att läggas fram uppgift, för vilken hos domstolen gäller sekretess. Det är uppenbart att så var fallet i det aktuella målet. Rätten har således haft grund för att besluta att delar av förhandlingen skulle hållas inom stängda dörrar. Frågan om i vilket skede och i vilken omfattning dörrarna skulle stängas är en sådan bedömningsfråga som JO i princip inte uttalar sig om. Jag finner inte anledning att här frångå den principen. Om en förhandling helt eller till största delen ska hållas inom stängda dörrar är det angeläget att rätten på lämpligt sätt ger upplysning om att tillkännagivandet av tiden och sättet för domens meddelande och, som huvudregel, avkunnandet av domen inte omfattas av förordnandet om stängda dörrar. I det aktuella fallet har tillkännagivandet av att dom i målet skulle

avkunnas senare under dagen skett inom stängda dörrar. Detta borde ha ägt rum offentligt.

Uppropslista

Av utredningen framgår att det för den ifrågavarande förhandlingsdagen fanns två uppropslistor eftersom rätten hade olika ordföranden på förmiddagen respektive eftermiddagen. Det föreligger emellertid motstridiga uppgifter vad gäller frågan om uppropslistan avseende eftermiddagens förhandlingar var uppsatt bakom förmiddagens lista vid tidpunkten för påropet av den i ärendet aktuella förhandlingen. Det är inte sannolikt att ytterligare utredningsåtgärder från min sida skulle bringa klarhet i saken. I sammanhanget kan dock noteras att länsrätten har uppgett att förmiddagens lista togs bort ”några minuter över 13.00” och att detta berodde på att landstingets personal under lunchuppehållet ”inte som brukligt hade avlägsnat den främre listan från tavlan”. Jag vill i anledning härav framhålla att det ytterst ankommer på länsrätten att se till att aktuell uppropslista finns anslagen på lämplig plats i anslutning till den lokal där förhandlingen äger rum.

Övrigt

Vad som i övrigt har framkommit föranleder inte något uttalande från min sida.

Med den kritik som framgår av det ovan anförda avslutas ärendet.